

Son.

Empremtes i
figuracions a les
Valls d'Àneu

Una intervenció
d'oriol vilapuig

12 març—27 setembre 2020

Quin sentit prenen les imatges del passat quan les mirem des del present?

oriol vilapuig ens planteja aquesta qüestió envoltat d'imatges i ens proposa una experiència física dins d'un gran cub construït a les sales d'art romànic.

L'habitacle conté vuitanta empremtes. D'una banda, imatges de baixos relleus de piques d'aigua i d'oli dels segles XI i XII, procedents de les esglésies romàniques de les Valls d'Àneu. De l'altra, formes de la natura d'aquest territori: fulles, branques, còdols o escletxes d'una pedra. Aquestes formes quasi invisibles adquireixen vida ara com a imatges sobre el paper mitjançant la tècnica del *frottage*.

El projecte expositiu es completa amb una projecció i un llibre d'autor en el qual imatges procedents de diversos arxius dialoguen amb les empremtes.

El Museu Nacional convida artistes contemporanis a proposar noves mirades sobre la col·lecció, plantejant noves formes de construcció del passat.

L'HABITACLE

En quin grau una imatge està determinada pel lloc que la va veure néixer? Potser les imatges teixeixen vincles inseparables o experiències més intenses amb els llocs on es van produir? Quin sentit prenen els espais antigament sagrats en la nostra contemporaneïtat? Quin paper simbòlic té l'arquitectura que va acollir l'art romànic? Quin tipus d'anacronismes es generen quan som desbordats per gestos, formes i actes en aparença immemorials? D'on neix la fascinació per les imatges del passat? Es deu a la seva potència per atrapar el temps o, per contra, a la seva capacitat per convertir la mirada en un vehicle torbador, en un contacte a distància?

Totes les qüestions anteriors són a l'origen i al posterior desenvolupament del projecte que vaig iniciar el 2003, que començo a investigar els relleus esculpits a diverses piques de pedra que es troben a les esglésies romàniques disseminades per les Valls d'Àneu.

Així, seguint dos eixos, un de Sud a Nord –de Sant Pere de Burgal a Alós d'Isil– i l'altre d'Est a Oest –de Cervi a Son–, extrec la primera

imatge mitjançant la tècnica del *frottage*, un procediment que permet que les imatges apareguin per contacte, no per representació. El *frottage* contribuïa, també, a salvar les dificultats de visibilitat d'alguns baixos relleus, tot afegint una dimensió performativa, fruit del tacte amb l'objecte i de l'acció mateixa de fregar.

Les tres tipologies de contenidors de granit amb què vaig treballar van ser piques d'aigua beneïda, baptismals i piques d'oli, una variant característica d'aquesta zona dels Pirineus i que, entre altres funcions, servia per il·luminar les esglésies. Els artesans hi havien esculpit elements ornamentals, simbòlics o animistes, tota una sèrie d'iconografies de gran expressivitat que aprofitaven eficaçment els espais reduïts i que connectaven amb certes formes ancestrals de representació, una cultura popular, pagana i rural, que al seu torn havia estat igualment *ocultada* pels discursos historiogràfics més hegemònics.

Tanmateix, a mesura que avançava, l'estudi inicial va anar abandonant qualsevol posició arqueològica o documentalista, i es va anar expandint cap a altres camps –formes

de la natura, esquerdes, marques, terres de còdols, empremtes d'animals...–, tots vinculats al territori de les Valls d'Àneu, que es van unir al fons d'imatges procedents de les piques d'aigua i oli.

Presentades en un espai construït específicament per aquesta mostra, un habitacle de cinquanta metres quadrats, les vuitanta empremtes que aquí es recullen intenten suscitar l'experiència física i fenomenològica d'estar envoltats d'imatges dins un lloc simbòlic, una caixa de ressonància que restitueix tensions, tremolors i timbres de veu inaudibles, un submergir els nostres cossos en un mar òptic en ebullició.

SOBRE LES EMPREMTES

Fractures i tensions, l'esquerda

L'historiador italià Carlo Ginzburg planteja que no hi ha una religió popular immòbil i abstracta, sinó una lluita entre la religió de les classes imperants i la de les classes subalternes. Aquesta disputa es podria simbolitzar molt bé a través d'una de les empremtes que formen part de la instal·lació, una imatge polisèmica

–un riu o un llampec– sorgida després de calcar una esquerda al mur sud de la façana de l'església de Sant Joan d'Isil.

Aquest temple constitueix un veritable paradigma d'audàcia arquitectònica, ja que el seu absis s'eleva sortint de l'interior d'un riu adjacent. La tensió que la força de l'aigua imposa a l'estructura de l'edifici no només és física, sinó també ideològica i epistemològica.

Animisme, bestiar

Les piques de granit ofereixen un repertori iconogràfic on els animals apareixen insistentment. Lleons, porcs senglars, conills, xais, serps, ocells i dracs, és a dir, tot un bestiar que, més enllà del seu simbolisme, al·ludeix al caràcter animista de les imatges sobre les quals es fixa el projecte. Es tracta, així, de formes de vida i, en aquest sentit, cal interrogar-se per la funció que complien i compleixen, no tant pel seu significat.

La pregunta tradicional davant una imatge és què vol dir, què hi busquem nosaltres, quin era el seu significat en el seu temps històric. Després de la seva irrupció a través d'aquest mitjà que és el paper fregat contra

la pedra, cal plantejar-se una nova incògnita: què esperen les imatges de nosaltres?, quines maneres de viure encarna tota aquella fauna que acaba de “personar-se” en el nostre temps?

La campana

Des del narratiu fins al més abstracte, des del simbolisme figuratiu dels animals que arriben dels contenidors de pedra fins a una imatge central en la intervenció museogràfica, on s'observen dotze cercles de guix blanc sobre un gran paper de color negre. La imatge va emergir després de fregar reiteradament la base de la campana de l'església de Sant Just i Pastor de Son. Avui seguim veient el seu balanceig com un pèndol dels nostres cicles vitals, un moviment que enllaça els astres i les cèl·lules, la litúrgia i la comunicació social.

PROJECCIÓ, LES ESFERES

Sota la metàfora de les *Esferes*, terme que rebutja les nocions de progrés i retrocés, de superioritat i inferioritat, d'avantguarda i rereguarda, s'inscriu un vast muntatge d'imatges

procedents d'arxius i publicacions d'àmbits diversos (Fons Juan Eduardo Cirlot, Fons Joan Ainaud de Lasarte i altra documentació del fons històric de l'Arxiu del Museu Nacional d'Art de Catalunya, Arxiu Ramon Violant i Simorra de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, Arxiu Toni Anyó, Fons del Consell Cultural de les Valls d'Àneu, Fons Joaquim Garriga de l'Arxiu Històric de Sabadell i arxiu personal i bibliogràfic d'oriol vilapuig).

Davant la tècnica del *frottage*, que com ja s'ha dit, fa emergir i du a l'ara imatges que habiten en un règim de visibilitat mítica o parcial, el procediment del muntatge incideix, sobretot, en les capacitats comunicatives d'allò invisible, en aquells talls amb els quals una imatge i altra no són hiatus de sentit, al revés, són formes de narració indirecta, mecanismes on es dilueix o es reforça el que succeeix "entre imatges", els seus desplaçaments i les seves interseccions.

Aquest cúmul d'imatges travessades per múltiples trajectòries malgrat descriure, algunes d'elles, formes de vida llunyanes, manifesten també una supervivència més enllà d'elles mateixes.

PUBLICACIÓ, UN ATLES VISUAL

La tercera peça del projecte és una publicació que recull totes les experiències anteriors en format de llibre d'autor, i es distancia d'una catalogació a l'ús. Segons el disseny dels germans Berenguer, aquest volum intenta prolongar els ritmes de la intervenció museogràfica a través del mitjà bibliogràfic.

Una constel·lació d'imatges heterogènies que dialoguen amb el conjunt d'iconografies de les empremtes i que en els seus desplaçaments generen nous contextos d'interpretació. Una successió òptica necessàriament inabordable, sempre oberta i mai conclusa, un sismògraf visual que enregistra les tensions, analogies i col·lisions d'allò que s'escapa i no pot ser fixat.

oriol vilapuig

Els treballs d'oriol vilapuig (Sabadell, 1964) adopten una metodologia propera a l'assaig. Partint de la tradició com allò preexistent, les seves propostes utilitzen mecanismes d'apropiació, cita i muntatge com a formes per generar renovats imaginaris al voltant d'experiències relacionades amb el cos, el desig, l'erotisme, la pèrdua, la por o el temps.

ACTIVITATS

Diàlegs

De la mà d'oriol vilapuig, convidem artistes i pensadors, així com coneixedors dels indrets i dels mecanismes de construcció visual a reflexionar sobre la imatge com a empremta del lloc.

Presències i pèrdues.

L'empremta com a imatge

Dijous 30 d'abril, 18.30 h

Altres temps de la imatge

Dijous 4 de juny, 18.30 h

Espectacle musical

Magí Serra i Arnau Obiols presenten el projecte *Brots*, un espectacle de dansa i música que beu de la tradició popular i s'inspira en la col·lecció de pintura romànica del Museu.

Dissabte 19 de setembre,
18.30 h

Activitats gratuïtes. Inscripció obligatòria al web del Museu
Informació de tot el programa a www.museunacional.cat

Llibre d'artista Son. *Empremtes i figuracions a les Valls d'Àneu* disponible a la Botiga del Museu.

#oriolvilapuig

Fes-te Amic del Museu!
www.amicsdelmnac.org

